

CERN’de Sanat

Bilim ve Sanat Arasında Yaratıcı Çarpışmalar

Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi (CERN) dünyanın en büyük araştırma merkezlerinden biri ve en büyük laboratuvarı. CERN, Avrupa başta olmak üzere tüm dünyadaki araştırmacıları buluşturan, onlara birlikte çalışma ortamı yaratan bir merkez. CERN’de yapılan araştırmaların, evreni anlamamızda çok önemli bir yeri var. Bu kurum ayrıca bilim ve toplum çalışmaları aracılığıyla burada yapılan çalışmaları topluma anlatmaya, bunun yanı sıra genel olarak bilimi topluma sevdirmeye yönelik birçok çalışma yapıyor. CERN’ün bilimi anlatma çalışmalarının biri de bundan yaklaşık dört yıl önce başlayan Arts@CERN (CERN’de Sanat) programı. Bu program kapsamında bilim insanları sanatçılarla buluşturuluyor ve bunun sonucunda bilimden esinlenen ve bilimi anlatan eserler ortaya çıkıyor.

Gregory Barandon

Dansçı ve koreograf Gilles Jobin’in koreografisini yaptığı Quantum adlı eserin Paris’teki gösterimi.

Arts@CERN programının kurucusu ve yöneticisi Ariane Koek’le bir röportaj yaptık. Koek, programın nasıl ortaya çıktığını ve program kapsamında ne gibi etkinlikler yapıldığını bize anlattı.

Ariane Koek uzun yıllar BBC’de yapımcı, küratör, yazar ve gazeteci olarak çalışmış. Yaptığı çalışmalar ona birçok ödül getirmiş. 2008 yılında İngiltere’de kültürel ve yaratıcı çalışmalar yapanlara Clore Duffield Vakfı tarafından verilen Clore Bursu’nu kazanmış. Koek bunun sonucunda İngiltere’deki, ABD’deki ve Kanada’daki birçok sanat kurumundan teklif almış. Çalışmalarını fark yaratabileceği bir ortamda yapmak isteyen Koek, bir sanat kurumu yerine CERN’ü tercih etmiş. Bunda bilime olan ilgisi de etkili olmuş. Koek, BBC’de çalıştığı yıllarda bilimle ve özellikle de parçacık fiziğinin tarihiyle ilgili belgeseller yaptığını, her zaman bilimle sanatı birleştirebilecek projeler yapmak istediğini belirtiyor.

Her zaman yeniliklere açık, uluslararası çalışmalar yapan ve fizikle, özellikle de parçacık fiziğiyle ilgili bir kurum düşününce aklına hemen CERN gelmiş doğal olarak. Ona göre CERN zaten bir şeylerin “yaratıldığı” bir ortam. Bilim insanları parçacıkları çarpıştırarak yeni parçacıklar yaratıyor. Elbette bu sanatsal anlamda yaratıcılıktan çok farklı. CERN’deki çarpışma deneylerinden esinlenen Koek birbirine çok yabancı gibi görünen bilim dünyasıyla sanat dünyasını “çarpıştırınca” ne olacağını kendisiyle birlikte tüm dünyanın görmesini istemiş.

Ariane Koek CERN’e başvurmadan önce parçacık fiziğinin tarihçesiyle birlikte Avrupa’nın 20. yüzyıldaki sanat ve kültürel geçmişini de içeren kapsamlı bir çalışma yapmış. Çalışması CERN yönetimince büyük bir ilgiyle karşılanmış. Fizibilite çalışmalarından sonra proje kabul edilmiş. Koek, bunun için CERN Başkanı’nın kendisine iki koşul bildirdiğini söylüyor. Bunlardan birincisi projenin dış kaynaklardan finanse edilmesi gerekliliği, diğeryse Koek’in bu programın başına geçmesi. Koek tüm yaşantısını değiştirmek pahasına projeyi yönetmeyi kabul etmiş ve işin başına geçmiş. Projenin gerçekleşmesi için gereken maddi kaynakların önemli bir bölümünü ilk birkaç ay içinde toparlamayı başarmışlar.

Koek CERN’de çalışan bilim insanlarının dünyanın en seçkin bilim insanları olduğuna dikkat çekerek, CERN’le çalışacak sanatçıların da seçkin sanatçılar olması gerektiğini düşündüklerini belirtiyor. Sanatçıların seçilebilmesi içinse uluslararası bir yarışma düzenlemeye karar vermişler. Buna göre program şu şekilde işliyor: Öncelikle belli alanlarda çalışan sa-

Sanatçıların programa başvurması ve ardından bir jüri tarafından seçilmesi gerekiyor. Seçilen sanatçıların CERN'e gelerek bilim insanlarıyla tanışması, belli bir bilim insanıyla birlikte çalışması ve sonunda birtakım ürünler ortaya çıkarması bekleniyor.

Sanat programının ana teması Collide@CERN (CERN'de Çarpışma) 2012 yılında başlayan üç yıllık bir program. 2012 yılında programa biri dans ve performans, diğeri sayısal (dijital) sanat olmak üzere iki farklı alanda iki sanatçı seçilmiş. Dans ve performans alanında seçilen İsviçreli dansçı ve koreograf Gilles Jobin buradaki çalışmaları sonucunda Quantum adını verdiği bir koreografi ortaya çıkarmış. Bu çalışmanın ilk gösterimi de CERN'deki CMS deneyinin yapıldığı binada gerçekleştirilmiş. Bunun ardından birçok Avrupa ülkesinde, bazı Güney Amerika ülkelerinde gösterilmiş.

2013'te belgesel film yapımcısı Jan Peters CERN'e davet edilmiş ve üç ay kadar buradaki çalışmaları bir sanatçı gözüyle incelemiş. Bu yılsa iki müzisyen, Rudy Decelière ve Vincent Hänni CERN'i ziyaret ediyor.

2012 yılında sayısal sanatlar dalında seçilen Julius von Bismarck, CERN'de geçirdiği zamanın ardından birbirinden farklı hızlarda ancak birbirleriyle uyum içinde dönen lambalar tasarlamış. Fizik, matematik ve sanatı birleştiren bu çalışma da dünyanın birçok yerinde sergilenmiş. Geçtiğimiz yıl ABD'li besteci Bill Fontana, bu yılsa elektronik müzik ve görüntü çalışmalarıyla tanınan Japon sanatçı Ryoji Ikeda CERN'e davet edilmiş. Bu sanatçıların eserleri de merakla bekleniyor.

Ariane Koek bu çalışmaları "yaratıcı bilim iletişimi" olarak adlandırıyor. Sanatçıların ve bilim insanlarının birlikte çalışmaları sırasında ortaya çıkan ürünlerin insanları bilime ve sanata özendirme önemli hedeflerden biri. Sanatın insanların hislerine, beş duyusuna, yaratıcılığına hitap ettiğini ve sanatın bir şekilde bilimle etkileşmesiyle çok daha fazla sayıda insanın dikkatinin bilime çekilebileceğini düşünüyor. Koek, bu çalışmaların bir amacının da sanatçıların bilim dünyasını, bilim insanlarının da sanat dünyasını daha yakından tanımasını sağlamak olduğunu belirtiyor.

Sanatçılar ve bilim insanları arasında nasıl bir benzerlik kurduğunu kendisine sorduğumuzda Koek her ikisinin de aslında birbiriyle hayli ilişkili olduğunu belirtiyor ve şöyle devam ediyor: "Sanat da bilim de, insanın kim olduğunu ve evrendeki yerini keşfederken, sorgularken kullandığı araçlar. Ancak her ikisi de bunu tamamen farklı yollardan yapıyor. Bilim bunu deneyle, uygulamayla ve kuramla gerçekleştirmeye çalışır. Sanatsa duygularla, duygularla ve dokunarak yapar. Aslında her ikisi de keşfetmeye ve algılamaya çalışır, ancak farklı yöntemler kullanır." Koek'e göre bilim insanlarının ve sanatçıların bazı ortak noktaları var. Örneğin her ikisi de sezgilerine dayanarak işlerini yapar. Yaratıcılıksa her ikisinin de de bulunur.

Sanatçıların bilimin en çok hangi kavramlarıyla ilgilendiğini sorduğumuzdaysa Koek en çok ilgi çeken konunun kuantum fiziği olduğunu söylüyor. Bu konunun hayal gücüyle örtüşen pek çok yönünün olmasının insanların ilgisini çektiğini belirtiyor ve şöyle devam ediyor: "Kuantum fiziğinin yanı sıra yeni keşfedilen bazı egzotik parçacıklar da çok ilgi çekiyor. Elbette teknoloji de genel olarak her zaman ilgi odağında. CERN de bu konuda çok önemli bir kaynak oluşturuyor. Ayrıca birlikte yapılan çalışmalar, bilgi paylaşımı da sanatçıların ilgisini çekiyor."

Ariane Koek'in öngörülen çalışma süresi yakında dolacak. Ancak programın devam edeceğini düşünüyor. Bu yıldan başlayarak her yıl değişik ülkelerden ve farklı sanat dallarından sanatçıların CERN'e gelerek daha kısa sürelerle çalışmalar yapması planlanıyor. Örneğin önümüzdeki ay içinde (Kasım 2014'te) Yunan ressam Nikos Papadopoulos gelecek. Koek, programın tüm sanatçılara açık olduğunu ve Türk sanatçıların da katılmasını çok istediklerini sözlerine ekliyor.

Gilles Jobin'in Quantum adlı eserinin ilk gösterimi 2012 yılında CERN'de yapıldı. Yukarıdaki fotoğraf bu gösterim öncesinde provalar sırasında çekilmiş. Sahnenin üzerinde görünen lambalarla Julius von Bismarck'ın tasarladığı dönen lambalar (solda).

Arts@CERN programının kurucusu ve yöneticisi Ariane Koek

Michael Fontana

Geçtiğimiz yıl CERN'in sanat programına katılan elektronik müzik sanatçısı Bill Fontana dünyanın en büyük makinesi olan Büyük Hadron Çarpıştırıcısı'nı dünyanın en büyük müzik aletine dönüştürmek için çalışıyor.